
HORNICKÁ HISTORIE ŘIMBABSKÉHO NÁVRŠÍ

MUZEUM MIKROREGIONU
BOHUTÍNSKA - VYSOKÁ PEC,
AREÁL DOLU ŘIMBABA

František Stehlík

2009



SPOLEK ŘIMBABA, OBČANSKÉ SDRUŽENÍ V BOHUTÍNĚ

Tato skromná práce si nečiní nárok na odbornost v kterémkoliv směru. Jejím cílem je pouze jediný, pokud možno přiblížit všem případným zájemcům o historii zajímavou minulost jednoho malého kousku země, nedílné součásti našeho domova. Tradice hornické práce je zde skutečně úctyhodného stáří a není od věci si připomenout houževnatost, se kterou celá řada generací opětovně hledala v útrobách země drahý kov. Vzbuzení zájmu o historii místa, ve kterém žijeme, cítím jako svoji povinnost k našim předkům, kteří zde nezměrnou dřinou tento domov budovali a přes veškerou bídu a protivenství jej také velice milovali.

Autor

Řimbaba, s tímto jménem se každý občan Bohutína a hlavně Vysoké Pece ať starší či mladý setkává poměrně často, v našem případě však ono jméno neoznačuje drobnokvětý druh kopretiny ale něco zcela odlišného. Musíme ovšem poznamenat, že prapůvodně bylo pojmenování téměř jistě inspirováno uvedenou květinou, která v těchto místech asi hojně rostla. Po založení osady, tedy po roce 1705, kdy vesnice neměla ani název a byla zprvu označována pouze, jako chalupy u železné pece se v žádných zápisech s tímto jménem nesetkáváme. Není uváděno ani v záznamech rustikálního tzv. tereziánského katastru, který popisuje polohy pozemků zde vznikajících nových usedlostí, i když v lidovém podání tehdy již jistě užíváno bylo.

Poprvé se objevuje jméno Řimbaba v psané podobě až v podrobném katastrálním popisu tzv. josefského katastru z roku 1789. V uvedených dokladech jsou pro tehdejší vesnici Vysokou Pec, která je v té době součástí obce Orlov popisovány dvě katastrální polohy a to poloha „na Velkém“ a poloha „na Řimbabě“, při čemž prvá je situována mezi silnici Příbram - Rožmitál a katastrální grunty lazecké, tisoenské a naryšovské, druhá pak mezi uvedenou silnicí a katastrální grunty lazecké, kozičínské a bohutínské. Toto úřední označení bylo užíváno na katastrálních mapách zhruba sto let a posléze máme jmenováno jako Řimbaba pouze skalnaté návrší, táhnoucí se nad mělkým údolím říčky Litavky. Bezesporně zajímavý útvar, který začíná zhruba mezi mlýny horní a dolní Fiala, pokračuje na jihozápad a končí nad nejstarší částí obce Vysoká Pec impozantním skalním masivem, dnes zcela překrytým šachetním odvalem. Nahlédnutím do mapy snadno zjistíme, že rozloha tohoto útvaru je celkem nepatrná, jeho délka činí zhruba 500m a šířka maximálně 150m. Přes své malé rozměry však tato skála a její okolí k sobě přitahovala téměř stálou pozornost, a to již od středověku. Proč se tak dělo a co bylo příčinou nebyvalého zájmu našich předků o tento neúrodný kousek země? Tou příčinou je stříbro, mincovní kov, který byl po dlouhá staletí tím nejdůležitějším a nejrozšířenějším platidlem v zemích Koruny české. Z těchto důvodů byla jeho vyhledávání, těžba a zpracování věnována trvale mimořádná pozornost.

Pro dokreslení situace je nutné uvést ještě informace, které s naší problematikou přímo nesouvisí, a kterým se budeme věnovat v budoucnu na jiném místě, je to osídlení bezprostředního okolí námi sledované lokality. Oblast mezi Příbramí a Bohutínem byla až do roku 1705 v podstatě zcela neobydlena. Výjimku tvořilo několik osamocených mlýnů na Litavce. Březové Hory v té době byly pouhou vsí a jsou v podstatě považovány za předměstí Příbramí. Bohutín tvořilo několik chalup mezi dvěma mlýny pod návrším s kostelíkem. V letech 1702-1705 obec příbramská na Litavce pod Bohutínem postavila vysokou pec na zpracování železných rud, které byly v té době na městském panství těženy ve značném množství a opodál hamr na další zpracování vytaveného kovu. Pro dělníky zaměstnané v uvedených závodech postavila příbramská obec v následujících letech chalupy. Tyto jim pak byly za

určitou roční činži a řádné plnění robotních povinností (pověštině souvisejících s provozem zdejší huti) spolu s příslušnými pozemky dlouhodobě pronajímány. A to je ta doba, kdy se pod řimbabskými skalami začínají usazovat noví osadníci.

Již tito první zde usazení hospodáři se denně nepochybně setkávali ve svém okolí s pozůstatky starých hornických prací, protože tyto relikty se táhly v téměř nepřetržitém několik kilometrů dlouhém pruhu od Lázu k Bohutínu a dále až za Podlesí. Dnes jsou tyto stopy patrné pouze na několika málo místech, když byly lidskou činností zničeny, dříve z potřeby získat nové louky, pastviny, zahrady a také stavbou komunikací, dnes převážně jen z neznalosti a hlouposti. Po dlouhá léta byly tyto hornické práce i v odborných kruzích považovány za rýžovnické sejpy, pozůstatky po rýžování zlata na Litavce a Pilském potoce. Mnohokrát opakované tvrzení svědčí o tom, že se o danou problematiku nikdo příliš vážně nezajímal, jelikož již při prvních sondách by muselo být zřejmé, že se nejedná o materiál rýžovaný (štěrkopísky apod.), ale o něco poněkud jiného.

Jasno do těchto otázek vnesly až solidní výzkumy montáni (zabývající se hornictvím) archeologie prováděné v okolí Lázu, Bohutína a mezi Lazcem a Vysokou Pecí pod naším řimbabským návrším v letech 1979-1983. Uvedené výzkumy, i když nebyly s výjimkou prostoru mezi Bohutínem a Pilským rybníkem prováděny na příliš rozlehlých úsecích, prokázaly jednoznačně původ těchto prací. Celý mohutný komplex hornických stařin (s výjimkou úseku u Lázu) vznikl těžbou. Těžbou stříbra nebo lépe řečeno stříbronosných rud na jejich povrchových výchozech; staří horníci zde nalezený kov přímo na místě upravovali a tavili, takže odvaly jsou tvořeny jak horninou vytěženou z nálezných jam, tak struskami a podobnými produkty úpravy a tavby stříbra či jeho rud. Chemická analýza nalezených strusek prokázala, že zde byly těženy a také zpracovávány pravděpodobně polymetalické rudy charakteristické pro oblast Příbramska, vzhledem k poloze nalezišť pak téměř jistě také oxidické limonitové Fe rudy tvořící zpravidla povrchovou partii polymetalických rudných žil. Je možné též zpracovávání limonitové Fe rudy vzniklé oxidací minerálů žilné výplně při povrchu a ve formě svahových hlín snesených do říčního údolí; z těchto Fe rud pak při tavbě mohlo dojít za nižších teplot k vyplavení stříbra.

Velice zajímavé je datování zmíněných prací, jejich nejstarší horizont patří nepochybně do 13. století, tedy do doby, ve které je předpokládán též vznik osad Bohutín, Kozičín, Tisová, Lazec a Láz a která je obecně nazývána jako velká kolonizace. V této fázi byly ve vnitrozemí osídlovány doposud pusté, převážně lesnaté krajiny a ke kolonizaci byli zhusta povoláváni obyvatelé z tehdy již relativně přelidněných německých území. Některé indicie ukazují na to, že zde hornické práce probíhaly již dříve a to ve starší době železné a v době hradištní, tato činnost však byla překryta a setřena intenzivními pracemi mladšího data a dnes ji bohužel není možné nálezově doložit. Další pokračování hornických prací v tomto prostoru je datováno hlavně nálezy keramiky nebo zbytky pracovních nástrojů případně částí technologických celků tehdejších

provozů. Budťo přímo v místě prací nebo v jeho bezprostředním okolí a hovoří zcela jasně o tom, že zde obdobná činnost probíhala ve 14. 15. a 16. století. Teoreticky lze v těchto místech uvažovat i o existenci nejstarší příbramské huti zmiňované v listině z roku 1311, s poukazem na prastarou polohu „Hutnici“ pod Lazcem a zápis z roku 1539, kdy jistý Matěj z Lazce koupil od Petra, Maškova syna pole jmenované (již tehdy) od starodávna Hutnicí. Také prvou písemnou zmínku o dolování v okolí Příbrami, nedatovanou, ale historiky přiřazovanou k roku 1342 považuje většina autorů za zmínku o dolech, které byly v našem okolí. Již podstatně konkrétnější údaje poskytuje Horní kniha příbramská, psaná v letech 1527-1758. Tato se v řadě zápisů zmiňuje o propůjčování splavenin a hromad staré strusky k druhotnému zpracování, dále jsou zde zmínky o hutšti, starých těžebních jamách a puchýrně, to vše se týká sousedství řimbabského návrší a říčky Litavky. Je zajímavé, že v 16. století se o všech dolech, sem situovaných hovoří jako o starých, znamená to pravděpodobně jistou stagnaci hornické činnosti zde a její omezení na pouhé přepracovávání odvalů. Poněkud nejasné je datování mohutných tzv. pinkových tahů, kterými v oblasti Bohutína byly sledovány prakticky všechny výchozy rudných žil. Také naše návrší bylo zhruba ve své polovině poněkud šikmo přetato pinkovým tahem severo-j jižního směru, který sledoval žilný výchoz. Archeologický výzkum těchto prací nebyl prováděn, historické mapy nezobrazují oblast před rokem 1750, a veškeré zmínky o nich hovoří jako o starých, bez bližšího určení doby jejich vzniku. V této otázce jsme tedy prozatím odkázáni na pouhé nepodložené dohady. Uvedeným výčtem byl zhruba načrtnut vývoj historicky nejstarší důlní činnosti na Řimbabě a v jejím bezprostředním okolí. Další kapitolou pak začíná skutečná hornická práce v centru řimbabských skal, jejíž výsledky vidíme ještě podnes.

V padesátých letech 18. století byl příbramský důlní závod v nepříliš dobré situaci, po řadu let vykazoval trvale ztráty a práce nepokračovaly potřebným tempem, jelikož byly neustálé potíže s nedostatkem pohonné vody pro stroje. Musíme si uvědomit, že v té době byl hlavní silou pro těžbu materiálu z dolů - kůň a hlavní silou pro nezbytné čerpání vody z dolů - vodní kolo. Voda pro potřeby dolů na Březových Horách byla soustřeďována pod Vysokou Pecí v poměrně malé nádrži a odtud vedena k šachtám. Okolo toho byly stálé spory s mlynáři, kteří vodu též potřebovali, a stačil malý přísušek k tomu, aby se doly počaly zatápět. Důlní závod se rozhodl řešit tuto situaci stavbou rozměrného rybníka u obce Vysoká Pec, tento rybník Pecovák zde také v letech 1768 – 70 byl vybudován a až do roku 1825 byla zdejší oblast jediným zdrojem pohonné vody pro příbramské doly. Tolik na vysvětlenou, v jaké době podle nám dnes dostupných informací začaly opětovně hornické práce. Tyto informace jsou bohužel poněkud neuspořádané, proto se je pokusíme rozluštit a alespoň částečně také chronologicky seřadit.

K roku 1768 je uveden záznam, že soukromé těžařstvo začalo obnovovat štolu Božího požehnání pod kótou Hora (u Tisové) a to bez valného výsledku,

brzy se práce na štolě zastavily a začalo se kutat jinde. U obce Vysoká Pec v území s hojnými stařinami. Zde měli horníci velké potíže s vodou (1769) a později tady byla nakutána žíla asi 40 cm mocná s obsahem stříbra kolem 1000g/t (1774). Soukromé těžářstvo nevykazovalo dále pravděpodobně příliš velkou aktivitu. Tuto naši štolu převzala někdy v rozmezí let 1776-1780 báňská správa, reprezentovaná v té době těžářstvem na štolě Karla Boromejského, provedla její řádné zajištění a vyzdila ji do vzdálenosti 45 m od ústí - tolik historické údaje. Dnes po opětovném otevření štoly zjišťujeme, že jsou značně nadnesené a naopak nezjišťujeme ani data skutečného začátku prací ani ten základní údaj, zda byla štola ražena jako nové dílo, či zda byla zmáhána stará důlní chodba a pouze pokračováno v její ražbě. Na druhou možnost ukazuje fakt, že na mapě z roku 1767 je tato štola zakreslena a popsána jako stará. Datace mapy však není zcela jednoznačná, může se jednat i o rok 1774 (je to však nepravděpodobné). Dále pak skutečnost, že na prvé dochované důlní mapě štoly z roku 1780 vykazuje již tehdy dosaženou délku okolo 110 m. Někteří autoři kladou vznik tohoto důlního díla do 16. století, ovšem nejsou uvedeny prameny, ze kterých byla publikovaná data čerpána. Zcela jisté je tedy jedno - koncem 60. let 18. Století, nejpravděpodobněji v roce 1769 se začalo na severním úpatí řimbabského návrší opět hornicky pracovat.

Štola Božího požehnání (Seegen Gottes Sttolen), kterou budeme nazývat štolou na Řimbabě, byla zaražena poněkud stranou od žilného výchozu nepochybně proto, aby poruchy, které jej provází, nekomplikovaly ražbu již od štolového portálu. Na sledovanou žílu nasedá až zhruba po 50 ti metrech. Do dříve zmiňované činnosti soukromého těžářstva téměř jistě patří i šachtice dnes situovaná do zahrady u č. p. 29, jejíž odval se nachází pod tělesem bývalých báňských struh za zahradou u č. p. 78, na mapě popisovaná jako práce z roku 1770. Báňská správa hodlala podle záznamu z roku 1776 štolou ze Řimbaby podsednout staré doly a štolu u Tisové a dostat se tak k rudným žilám v tzv. pohoří tisovském, zároveň by stará díla byla alespoň částečně odvodněna. Posléze byl tento projekt shledán jako příliš drahý a bylo od něj upuštěno. K roku 1780 je uveden stručný údaj, že v měsíci květnu bylo započato s odvodňováním a zmáháním štoly na Řimbabě. Vzhledem k tomu, že toto je doba, ze které jsou k dispozici prvé důlní mapy (1780, 1781) je pravděpodobné obnovení činnosti na předtím na jistý čas opuštěném díle. Tato aktivita může, ale také nemusí souviset s činností nového hormistra a huťmistra legendárního Jana Antonína Alise a s výstavbou druhého báňského rybníka v našem sousedství (1780-82). Údaje ze starých map ukazují na pokračování prací i v následujících létech, jejich tempo však již dnes nelze odhadnout. V roce 1784 byly veškeré práce na štolě u Řimbaby pro nedostatek financí báňskou správou zastaveny a dílo samo prozatím ponecháno na další řadu roků svému osudu. Je nutné se zde zmínit ještě o jednom údaji, který se však vztahuje k těžbě železných rud, nicméně Řimbaby se také přímo týká. V roce 1803 je proveden

záznam o tom, že na Řimbabě v západním svahu tisoenských hor nedaleko Fialova mlýna byl, jest propůjčen Františku Haasovi prvotní důl s oběma měrami a starou denní štolou. Dále není však nijak doloženo, že jmenovaný nákladník v tomto prostoru vůbec nějakou činnost zahájil. Pokud ano, může se jednat pouze o rozrážku ve vzdálenosti asi 150 m od ústí, která jde cca. 40 m na jihozápad. Zmíněná práce není nikde datována, mohla jí však být sledována limonitizovaná žilní výplň. Otázku budeme snad moci fundovaně zodpovědět teprve v budoucnu, podaří-li se uvedenou rozrážku vyčistit a zpřístupnit.

V souvislosti s rozvojem těžby stříbrných rud na Příbramsku byla zvýšená pozornost v první polovině 19. století věnována i okolí Bohutína se starými hornickými pracemi. V roce 1841 počala báňská správa vyklízet starou štolu Božího požehnání pod Vysokopeckým rybníkem - urychlenou ražbou štolu směrem k jihu mělo dojít k odvodnění a odvětrání nové šachty, která v tomto prostoru byla plánována. Zároveň byl v místech staré pinky bezprostředně sousedící se štolou vyražen asi 45 m od ústí nový světlík (Lichtschacht).

Po předchozím důkladném povrchovém průzkumu rýhami a pokusnými sondami v roce 1842 je v prvním čtvrtletí roku 1843 zaražena v nejvyšším místě řimbabského návrší v nadmořské výšce 559 m kolmá šachta nazvaná po svých předchůdcích dolem Božího požehnání (Seegen Gottes Schacht). Toto úřední pojmenování se však nikdy neujalo a důl byl vždy nazýván jednoduše šachtou na Řimbabě nebo Řimbabou (též Řimbák), později je tak jmenován i oficiálně.

Touto hlavní jamou byly v četném diabasu posléze zjištěny a nafárány celkem 4 žíly (též couky) a to k severu směřující hlavní a vysutý couk řimbabský a pak k severozápadu směřující couky severozápadní I. a II. tzv. rovnoběžný z těchto však bylo zrudnění pouze na žilách hlavní a severozápadní. Dolování na zmíněných žilách se dělo v západní části prvního drobového pásma. Hlavní řimbabská žíla směřuje na 1h (12h = sever) a je vázána na velmi tvrdý diabas, úklon se mění na východ a západ, mocnost pak kolísá od 0.1m do 1.0m. Výplň tvoří hlavně kalcit a siderit s obsahem sfaleritu (blejno) a galenitu (leštěnec), místy též antimonit a ojedinělá očka tetraedritu. V jižní části, kde se tato žíla spojila s žilou severozápadní byla rudnatost větší, mocnost leštěnce dosahovala až 0.5m a spojené couky zde byly s úspěchem dobývány na ploše zhruba 200m² (prostor pod mlýnem horní Fiala). Uvedené dobývky musely být vzhledem ke své poloze a vzdálenosti od jámy již v době exploatace odvětrávány komínem vyhnáným na povrch. Pod 2. patrem se rudnatost rapidně snižovala, pouze mezi 7. a 9. patrem byl nalezen v hloubení jižně od spojení jmenovaných žil jakýsi úzký pruh leštěnce smíšeného s tetraedritem o obsahu cca. 2,5% stříbra, tento však byl uvedeným hloubením zcela vyčerpán. Severozápadní žíla I. směřuje na 9h a úklon má jihozápadní. V úklonu se spojuje s žilou hlavní a na východě se severozápadní žilou II. v níž se ztrácí, na 2. a 3. patře byla intenzivně dobývána, její mocnost kolísala od několika centimetrů až po 1m; výplň byla stejná jako u couku hlavního. Severozápadní žíla II. směřuje na 10h

s úklonem k severovýchodu. Výplň tvořil kalcit, siderit a malé množství blejna, jen výjimečně leštěnc s tetraedritem. Mezi další minerály řimbabských žil patří křemen též chalcedon, opál, pyromorfit, cerusit, kampylit, allemontit, limonit, pyrit, arzenopyrit, anglezit, stříbro (vzácně), freibergit, malachit, měď (vzácně), nikelin, polybazit, pyrargyrit, bournonit a pouze výjimečně některé další. Všeobecně známy jsou odsud druhotné minerály olova pyromorfit, cerusit a kampylit, které se zde vyskytovaly v nádherných exemplářích. O situaci zjištěných žil bez zrudnění a o jalových odžilcích se nezmiňují, protože byly sledovány pouze krátkými překopy na 2. a také 3. patře. V úrovni 2. patra byl hnán v délce 850 m překop k jílové rozsedině, který byl prodloužen až do břidlic; mimo to byla hnána také pokusná chodba podél rozsedininy v délce 100m, ale veškeré tyto práce nepřinesly vcelku žádný pozitivní výsledek a byly zastaveny. Na severozápadní žíle I. bylo hlavní dobývací pole řimbabského dolu, ve svrchních patrech více jak 200m dlouhé. Jak již bylo řečeno, na všech řimbabských žilách do hloubky rudy kvantitativně i kvalitativně stále ubývalo, tak že rudnatost byla posléze jen čočkovitá s 15 cm leštěnce. Tyto čočky byly na 9. patře velmi omezené a v podstatě v této poloze již nebyla žádná z řimbabských žil dobývatelná. Tím, že obě důležité žíly byly vyřizovány až téměř k povrchu, došlo na hlavním dobývacím poli již roku 1897 k prvnímu propadu a posléze po ukončení těžby v roce 1910 k vícenásobným mohutným poklesům terénu. Nebezpečné propady v prostoru nad uvedeným mlýnem dosahující hloubky až 67m musely být likvidovány zavážením, k tomu byl používán materiál ze zde již zmíněné haldice u č. p. 78 v obci, propady menšího rozsahu se objevily i v prostoru dobývek v okolí větracího komína pod mlýnem.

Důl Řimbaba byl postupně hlouben na úroveň 9. patra do konečné hloubky 270 m. Z jámového stvolu bylo zaraženo pět obzorů, které jsou označeny jako patra 1(štolové). 2. 3. 7. a 9. v hloubkách 31, 90, 126, 211 a 270m což značí také maximální hloubku dosaženou na tomto dole. Mimo jiné byla z této šachty v padesátých letech 19. století na úrovni druhého patra tj. v hloubce 90 m prováděna intenzivní ražba dědičné štoly Josefa II. a to jak směrem na Březové Hory tak směrem k Bohutínu k dolu František. V červenci roku 1859 je tato dědičná štola dokončena prorážkou mezi doly Řimbaba a František, tím má závod zajištěno vzájemné spojení téměř všech dolů, které jsou v té době v provozu a zároveň štola zajišťovala odvedení důlních vod jak z bohutínských tak z příbramských šachet do Litavky (ústí se nachází u obce Trhové Dušníky). Po dokončení, uvedeného díla stala se stará řimbabská štola napojená na šachtu v obzoru 1. patra v hloubce 31m v podstatě nepotřebnou a došlo posléze k jejímu uzavření záhozem a hrází proti vniknutí vody.

Těžba na zdejším dole je prováděna zprvu ručními rumpály neboli hašplemi, později pak za pomoci koňského žentouru. K roku 1874 je na Řimbabě uváděn koňský žentour k těžení s třemi páry koní. Jakým způsobem byla čerpána důlní voda pod 2. patrem před rokem 1871 není dosti zřejmé.

K uvedenému účelu mohl být používán stávající těžní žentour nebo vodní kolo, po tomto zařízení však dnes nenacházíme žádnou stopu a jeho užití není ani příliš pravděpodobné. V roce 1871 je na dole Řimbaba postaven vodosloupcový čerpací stroj o výkonu 12 koňských sil a tento zde zůstává funkční až do ukončení prací v roce 1900. Voda potřebná k jeho provozu byla přiváděna na šachtu potrubím ze závodních struh v lese Hůrka. Pravděpodobně současně se stavbou tohoto zařízení byl rozšířen zdejší vodojem tak, aby do budoucna zajišťoval vždy dostatek pohonné vody. Důlní voda byla čerpána na úroveň 2. patra, kde volně odtékala. V souvislosti s vodou se musím zmínit o jedné zajímavosti. Když se ve druhé polovině šedesátých let 19. století stala provozem bohutínských úpraven voda protékající Vysokou Pecí nepoživatelnou, je nuceno báňské ředitelství zřídit pro obec vodovod. Tento byl postaven od vodojemu na Řimbabě a napájel několik stánek v obci. Údaj není nijak datován, pouze se uvádí, že náklad na akci činil 414 zlatých tehdejší měny (vodovod později obecní úřad svým nákladem postupně několikrát rozšiřoval).

Důl Řimbaba byl v rámci důlního závodu spolu s ostatními bohutínskými a drkolnovskými doly zařazen do III. správního okrsku zvaného Augusto-Štěpánský. Počátkem roku 1876 zde byl odstraněn poslední těžní žentour na příbramských dolech a je nahrazen parní hašplí (rumpálem). Tuto hašpli nahradil posléze v roce 1885 již řádný parní těžní stroj, přesunutý sem ze zastaveného provozu na dole Květná u Příbrami. Těmto krokům nutně musela předcházet kompletní přestavba dosud převážně dřevěných budov, musela být nově postavena nejen šachetní budova, ale i strojovna, kotelna, vysoký komín a v této době je postaven i byt (původně určený pro vedoucího dolu) - šachta dostala vzhled, který již známe z nejstarších dochovaných fotografií.

Vytěžené rudniny byly zprvu dováženy na bohutínské úpravny jako všechny rudy z III. Augustu-Štěpánského okrsku. Později, v roce 1879, zde je postaveno tzv. letní (sezónní) prádlo (úpravna), které bylo následně v roce 1880 rozšířeno a konečně roku 1882 vybudováno prádlo definitivní se zabudovanými 17 ti úpravenskými stroji a 12 ti pěcholy (jednoduchý typ drtiče). Pohon všech zařízení byl prozatím zajištěn lokomobílou (mobilním menším parním strojem), totéž zařízení bylo také používáno k pohonu parní hašple. V roce 1889 je zmínka o tom, že zde byla postavena malá prejtovna (vytloukárna rudy) a kompresor, konečně roku 1890 byla vyměněna dosavadní lokomobila pohánějící úpravnu za stabilní ležatý sloučený parní stroj. Všechny stavby úpraven (provedené převážně ze dřeva), s výjimkou vodojemu jsou koncem devadesátých let odstraněny a strojní vybavení je převezeno na Březové Hory.

V druhé polovině 19. století byly nejbohatší úseky rudných žil na tomto dole vyrubány, a jak jsme již uvedli na úrovni 9. patra a níže nebyla reálná naděje na otevření dalších alespoň částečně rentabilních dobývek. V roce 1900 proto došlo k úřednímu uzavření dolu a s tím spojenému ukončení veškerých důlních prací. Do této doby zde bylo vyraženo celkem 5850 m různých chodeb a

překopů, při čemž lze vcelku konstatovat, že těžba zde nebyla nikdy příliš efektivní a šachta nesplnila velká očekávání kdysi do ní vkládaná. Příkladně v letech 1896-9 stál 1kg stříbra z Řimbaby 6x více nežli z dolů na Březových Horách. Úhrnem odvedl náš důl s příslušnou úpravou za posledních 27 roků své existence (1873-99) 3583,85kg stříbra, olova bylo vyrobeno v uvedených letech zhruba 1030 tun. Co se oněch zmíněných nadějí týká, je s nimi podle našeho názoru spojena jedna zajímavost. V sousedství dolu stojí malá sakrální stavba (kaplička), o jejímž vzniku se nám přes veškerou snahu nepodařilo zjistit ani jediný psaný údaj. Zajímavé je ale to, že se poprvé objevuje její kresba na důlní mapě dolu na Řimbabě v roce 1843 (krátce po jeho zaražení). Dále stojí za povšimnutí také, že zmíněná kaplička je uváděna mezi závodními budovami pod svým pozičním číslem na plánu těchto budov někdy z roku 1885. Tyto skutečnosti nás vedou k domněnce o současném vzniku dolu a kapličky postavené snad právě v naději na bohatství, které zde bylo očekáváno.

Po roce 1900 byla jáma tedy zatopena a byl ponechán volný pouze jámový stvol od dědičné štolky na den. Povrchové budovy posloužily dílem ke zřízení několika závodních bytů, dílem zůstaly prázdné. Tím hornická činnost na námi sledovaném místě utichla na dalších 42 roků. V dalším svém vývoji posléze bude úzce spjata s hlavním dolem bohutínského revíru. Tento za dobu své existence mnohokrát změnil jméno z původního Vysokopecký důl na Důl korunního prince Rudolfa, Důl generála Rostislava Štefánika, Důl Bohutín II. a nakonec Důl 25. únor, nejrozšířenějším jménem obecně užívaným bylo však jméno Rudolfka, kterého se budeme přidržovat i v našem textu.

V roce 1935 bylo překopem dlouhým 600 m z dolu Rudolfka na 21. patře ověřeno pokračování dvou řimbabských žil. Severozápadní zde jevila kvalitní zrudnění v úseku 320 m, její případné dobývání však velmi ztěžovalo, až znemožňovalo velice špatné větrání v těchto místech. Uvedený problém měl být odstraněn propojením 21. patra dolu Rudolfka s tehdy opuštěnou jamou na Řimbabě. V roce 1942 bylo přistoupeno k realizaci tohoto náročného úkolu. Jáma Řimbaba byla v té době (od 90 do 270 m) zatopena a celík rostlé skály mezi jejím 9. patrem a 21. patrem dolu Rudolfka byl 325 m mocný. Na dole Řimbaba byl v souvislosti s plánovanou činností nově instalován těžní stroj s elektrickým pohonem; zajímavá konstrukce, která vznikla bezesporu díky všeobecnému válečnému nedostatku z různých dosažitelných dílů v závodních dílnách na Březových Horách (sloužil zde však spolehlivě téměř padesát roků). Byla vztyčena dřevěná těžní věž vysoká 14 m (na osu lanovnic), a v roce 1946 postavena nová trafostanice. Tyto změny si vyžádaly přestavbu téměř všech šachetních budov včetně likvidace již nepotřebné kotelny a vysokého komína, dosavadní dominanty naší šachty. Po vyčerpání vody, vystrojení jámového stvolu a vybavení 9. patra byly po značných potížích soustavou hloubení a komínů konečně v roce 1949 propojeny oba doly. Důlní revírník Jindřich Procházka z Vysoké Pece na základě detailních znalostí zdejších žil a terénu

navrhoval, řešit těžbu bilančního bloku novou šachtou situovanou do prostoru mezi Lazcem a Vysokou Pecí. Zajímavý návrh, který posléze nebyl realizován a ruda odsud byla dobývána a těžena tzv. slepou jamou na 21. patře šachty Rudolfka a touto potom na povrch k dalšímu zpracování na Březových Horách.

Po roce 1949 slouží jáma Řimbaba jako větrací cesta pro důl Rudolfka. Je počítáno s tím, že bude používána také jako praktické pracoviště pro hornické učně z nově postaveného HUPZ (Hornické učiliště pracovních záloh) ve Vysoké Peci. Proto je roku 1950 postaven v sousedství šachetní budovy nový objekt s bytem správce, šatnami, koupelnami a pomocnými dílnami. K realizaci uvedených záměrů však nedošlo a šachta je po roce 1953 předána Střední průmyslové škole horní v Příbrami. Pracovní zkušenosti si zde ověřovali její žáci, budoucí důlní technici. V roce 1964 je dosluhující dřevěná věž nahrazena stávající ocelovou a na přelomu šedesátých a sedmdesátých let zde končí také činnost SPŠH. Dále důl slouží opět jako větrací, na 7. patře je v roce 1965 zabudován výkonný sací ventilátor a jáma Řimbaba funguje jako druhá výdušná jáma bohutínského revíru. V roce 1971 po havárii jámy Štěpánka v Bohutíně je propojení dolů Rudolfka a Řimbaba nově vystrojeno a naše šachta slouží nadále též jako ústupová cesta hlavní jámy bohutínského revíru. Veškeré práce se zde omezují pouze na nutnou základní údržbu a na pravidelné čerpání důlních vod.

Na počátku devadesátých let 20. století v souvislosti s likvidací hlavní bohutínské jámy a celého revíru byla likvidována i šachta Řimbaba. Použitelný materiál byl z části vytěžen zbytek pak ponechán v jámě. Na úrovni 2. patra byla jáma zakryta litou železobetonovou deskou ukotvenou v zásecích boků jámy svorníky a opatřenou průlezem. Voda, kterou je zatopen celý prostor bohutínských dolů pod 2. patrem zde odtéká volným přepadem do dědičné štoly. Povrchová strojní zařízení byla demontována a pohříchu sešrotována, ocelová těžní věž naštěstí zůstává stát. Od roku 1992 slouží jáma jako revizní a přístupová cesta do dědičné štoly na úrovni 2. patra v hloubce 90 m. Jámový stvol je upraven pro případnou dopravu veškerého potřebného materiálu na štolu (pomocí malého elektrického vrátku), lezné oddělení pak vystrojeno ocelovými žebříky a povaly pro pohyb osádky.

V květnu roku 2007 přistoupilo o. z. SUL Příbram st. p. DIAMO na základě závazného příkazu Obvodního báňského úřadu v Příbrami k otvírce staré řimbabské štoly. Otvírka byla prováděna z důvodu zajištění bezpečnosti, ochrany zdraví a života lidí a majetku. Jelikož zahradní domek v sousední zahrádkářské kolonii, byl postaven přímo nad důlním dílem a hrozilo zde aktuální ohrožení při případné destrukci uvedeného díla. Vzhledem k tomu, že poloha vyústění naší štoly nemohla být pro jistou nesrovnalost v dochovaných mapách jednoznačně určena, bylo nutné hledat toto ručně kopanou sondou. Po zpřístupnění štoly postupovaly zde práce po etapách a postupně je celé dílo uváděno do bezpečného stavu. Nyní zjišťujeme, že skutečná délka vyzdívky nečiní 45 m, jak bylo léta uváděno, ale pouze okolo 20 m, že na trase štoly je

několik větších závalů a světlík situovaný v těsném sousedství štol v prostoru staré pinky je zcela zasypán. Postupně zde musely být realizovány tyto práce: Výkop sondy pro zjištění průběhu štol a jeho následné zaskružení a zajištění, odstranění záhozu štolového ústí, odstranění uzavírací hráze, odvodnění prostoru, vyzmáhání prvního závalu pod zahradním domkem a zajištění stropu štol, zpřístupnění a kompletní odtěžení zásypu světlíku, kompletní vystrojení hloubení světlíku, zabezpečení jeho ústí a překrytí tohoto stylovou dřevěnou stavbou. Dál pokračovalo stále čištění od masivních nánosů bahna a opadaného materiálu, vyzmáhání rozsáhlejších závalů v prostoru staré šachty pod parcelou u č. p. 29, následné zajištění stropu chodby a konečné zprůchodnění v celé délce 353 m až na 1. (štolové) patro dolu Řimbaba. Poslední prováděné práce představovaly definitivní vyřešení odvodu vytékajících vod, vybudování skutečně důstojného štolového portálu a zajištění vstupu včetně terénních úprav jeho okolí. Z plánovaných prací je nutné ještě provést výdřevu v nejkritičtějších místech štol, provést potřebné úpravy pro snadnou chůzi a dokončit přístupovou cestu k portálu. Tři stará hloubení na trase štol byla, sice již v minulosti zasypána, nicméně bude nutno provést v zájmu bezpečnosti do budoucna jejich důkladné přemostění a zajištění. To je tedy výčet akcí dnes prováděných na starém díle téměř 150 roků po jeho posledním uzavření.

Závěrem můžeme shrnout - je nesporné, že v okolí řimbabského návrší či na něm samém probíhaly hornické práce ať prospektorské, těžařské nebo těženou surovinu upravující a zpracovávající; s různou intenzitou a různě dlouhými přestávkami nejméně po dobu 800 roků. Pro dnes jsou tedy skončeny, až budoucnost ukáže, zda byla tato poslední likvidace definitivní nebo, vrátí-li se po řadě roků ticha na Řimbabu opět ruch hornické práce; jako se to již stalo mnohokrát v námi sledované minulosti.

Na zdejší šachtě v současné době sídlí a vyvíjí svou činnost občanské sdružení s názvem Spolek Řimbaba o. s., jedná se v podstatě o celkem malou skupinu přátel historie. Členové spolku se snaží v areálu dolu se skromnými prostředky vybudovat muzeum regionu Bohutínska, které by pokud možno obsáhlo celou pestrou škálu profesí, činností, dovedností a zvyků této oblasti. Vzhledem k mnohaleté tradici tou dominantní bude vždy profese hornická, ale nechceme opomíjet žádnou práci spjatou s naším krajem. Jsme si plně vědomi toho, že doba není příliš příznivá pro podobné projekty a zájem hlavně mládeže o historii je minimální, ale nelze dále příliš otálet. Po několika rocích by mohl i případný oživený zájem být vcelku zbytečný, jelikož již dnes nám řada památek, dokladů a zajímavostí z minulosti nenávratně zmizela nebo mizí před očima.

Autor se případnému čtenáři této práce omlouvá za celou řadu doposud neobjasněných skutečností, které se vyskytují v textu, byl jsem však limitován množstvím a též dosažitelností historicky věrohodných údajů k danému tématu.

Přílohy - 5 samostatných listů :

Příloha list - 1 :

Obr. 1 Prvé zobrazení štol pod Řimbabou na mapě z roku 1767 - výřez

Obr. 2 Důlní mapa štol Božího požehnání z roku 1780

Příloha list - 2 :

Obr. 3 Důl Řimbaba - podzim roku 1843-výřez

Obr. 4 Důl Řimbaba - koňský žentour- nedatováno asi rok 1850 - 1855

Obr. 5 Důl Řimbaba stav po roce 1900

Příloha list - 3 :

Obr. 6 Důl a štola Božího požehnání + štola Josefa II. v roce 1855 - výřez

Obr. 7 Důl Řimbaba fotografie nedatována asi rok 1910 - 1914

Příloha list - 4 :

Obr. 8 Průběh řimbabských žil - vneseno do katastrální mapy asi rok 1900

Obr. 9 Galenit (PbS) - Řimbaba

Obr.10 Pyromorfit ($\text{Pb}_5(\text{PO}_4)_3\text{Cl}$) - Řimbaba

Příloha list - 5 :

Obr.11 Staré hornické práce v okolí Řimbaby na mapě z roku 1837 - výřez

Obr.12 Průmět různých map štol pod Řimbabou do současné katastrální mapy

Použité materiály a literatura :

1 / Babánek : Slavnostní spis k dosažení 1000m hloubky na dole Vojtěch 1875

2 / Diviš : Státní doly na stříbro a olovo v Příbrami

3 / Valta : Po stopách utrpení a slávy hornictva na Příbramsku

4 / Kudrnáč : Archeologický výzkum hornictví na Příbramsku

5 / Kudrnáč : Archeologický výzkum hornických stařin v povodí Litavky

6 / Studničná,Huml: Výzkumy hornické archeologie v okolí Bohutína

7 / Ježek : Bohutínský rudný revír

8 / Bambas : Dějiny dolování polymetalických rud na Bř.Horách a v Bohutíně

9 / Kořan : K dějinám Příbramského dolování v 16. a 18. století

10/ Drmla,Kropáč : Pamětní kniha obce Vysoká Pec

11/ Vaněk : Kronika-Kozičín, Lazec

12/ Hofmann : Železná huť města Příbramě

13/ Kovář,Kučera : Řimbabská štola-Vysoká Pec-Zajištění

14/ Škácha,Plášil : Mineralogie rudného revíru Březové Hory a Bohutín A-Z

15/ Klíma : K dějinám farnosti Bohutínské

16/ Soubor historických důlních, katastrálních a vojenských map oblasti

V rámci činnosti muzea mikroregionu dále připravujeme :

1 / Drobné sakrální stavby farnosti v Bohutíně.

2 / Vliv válečných událostí v 19. a 20. století na těžbu a zpracování nerostných surovin v regionu.

3 / Historie osídlení řimbabského návrší a jeho okolí.

4 / Pohonná voda pro doly na Březových Horách v 18. a 19. století.

5 / Komunikační schémata Bohutínska v 18. 19. a 20. století.